

Paweł Felis*

Wybrane rozwiązania opodatkowania małych przedsiębiorstw – ocena i proponowane kierunki zmian

Taxation of small enterprises – review of regulations and proposed guidelines for changes: This article presents and evaluates the most important solutions concerning taxation on small enterprises in Poland. The author first discusses selected issues that are of importance for these enterprises in light of fiscal charges, particularly the option to choose the adequate form of taxation on income (general principles at progressive or linear scales, lump-sum tax on registered income, flat rate tax). Next, detailed regulations related to income tax and tax on goods and services are addressed. In conclusion, the author formulates some proposals for changes in taxation of small enterprises in Poland.

Słowa kluczowe: *karta podatkowa, małe przedsiębiorstwo, opodatkowanie, Polska, podatek dochodowy, ryczałt od przychodów ewidencjonowanych, ulga podatkowa, zasady ogólne wg skali progresywnej, zasady ogólne wg skali liniowej*

Keywords: *fixed amount tax, small enterprise, taxation, Poland, income tax, lump-sum tax on registered income, tax relief, general principles at progressive scale, general principles at linear scale*

* Doktor nauk ekonomicznych, pracownik w Instytucie Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie; e-mail: pfelis@sgh.waw.pl.

Wstęp

Przedsiębiorcy, podejmując decyzje gospodarcze, muszą uwzględnić wiele uwarunkowań rynkowych, ekonomicznych, prawnych i społecznych. Jednym z nich jest system podatkowy. Podatki kształtują zachowania i sytuację finansową przedsiębiorstw, zarówno dużych, jak i małych. W literaturze ekonomiczno-finansowej przeważają rozważania dotyczące opodatkowania dużych przedsiębiorstw. Problemy obciążeń fiskalnych, które niewątpliwie

wywierają istotny wpływ na egzystencję i rozwój małego przedsiębiorstwa, nieczęsto są podejmowane przez teorię finansów w sposób systematyczny.

Podjęcie takiej tematyki znajduje uzasadnienie nie tylko w niedostatku systematycznej analizy obciążeń fiskalnych małych przedsiębiorstw, ale również w roli, jaką pełnią one w gospodarce. Dla uwidocznienia ich znaczenia dla polskiej gospodarki warto przytoczyć kilka informacji. Otóż w 2009 r. liczba przedsiębiorstw aktywnych wynosiła ok. 1,67 mln. Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (MSP) stanowiły 99,8% ogólnej liczby przedsiębiorstw działających w Polsce. Sektor MSP jest zdominowany przez mikroprzedsiębiorstwa, których udział w całkowitej liczbie przedsiębiorstw wyniósł 96%. Odsetek małych przedsiębiorstw w liczbie MSP to 2,8%. Przedsiębiorstwa działające w Polsce tworzą $\frac{3}{4}$ produktu krajowego brutto. Udział sektora MSP w jego tworzeniu wyniósł 48,4% (w tym 30,4% przypada na mikroprzedsiębiorstwa, a 7,9% na przedsiębiorstwa małe). Niezmiernie istotne jest, że MSP jest najważniejszą pracodawcą, liczba pracujących w sektorze stanowi $\frac{2}{3}$ ogółu pracujących¹.

Celem artykułu jest przedstawienie i ocena najważniejszych rozwiązań dotyczących małych przedsiębiorstw, przewidzianych w przepisach polskich ustaw o podatkach dochodowych oraz ustawy o podatku od towarów i usług. Ukazane w artykule wybrane zagadnienia podatkowe adresowane do małych przedsiębiorstw, a także skutki stosowanych elementów konstrukcyjnych podatków dochodowych oraz podatku od towaru i usług, pozwolą sformułować propozycje dotyczące kierunków zmian w tym zakresie.

Pojęcia małego przedsiębiorstwa oraz małego podatnika

W literaturze przedmiotu podawane są różnorodne kryteria wyodrębniania **małych przedsiębiorstw**. Ich bliższa identyfikacja pozwala na wyróżnienie dwóch głównych grup, a mianowicie²:

- kryteriów jakościowych (niemierzalnych), które wiążą się z określonymi właściwościami małych przedsiębiorstw; podstawowymi cechami strukturalnymi tej grupy podmiotów są m.in. samodziel-

¹ Wszystkie dane potwierdzające znaczenie tego elementu gospodarki pochodzą z publikacji *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa 2011.

² Zob. szerzej: T. Łuczka, *Kapitał jako przedmiot gospodarki finansowej małego i średniego przedsiębiorstwa prywatnego*, Politechnika Poznańska, Poznań 1997; B. Piasecki, *Ekonomika i zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Łódź 2001.

- ność ekonomiczna i prawna właściciela, nacechowanie społecznej struktury przedsiębiorstwa przez osobę właściciela, specyficzny typ gospodarki finansowej, uproszczona i często nisko sformalizowana struktura organizacyjna o podwyższonej elastyczności działania,
- kryteriów ilościowych, mierzalnych za pomocą pewnych bezwzględnych oraz względnych parametrów, takich jak liczba zatrudnionych osób, wartości finansowe (poziom przychodów, wynik finansowy), wielkości rynkowe (udział w rynku).

Nietrudno jest dowieść, że przedstawione jakościowe charakterystyki małego przedsiębiorstwa w niewystarczającym stopniu, ze względu na subiektywność (brak cech mierzalnych lub policzalnych), stanowią kryteria grupowania przedsiębiorstw. Stąd znaczenia nabierają przede wszystkim naukowe dociekania, a określone cechy społeczne i ekonomiczne charakteryzujące specyfikę małych przedsiębiorstw pozwalają zrozumieć ich istotę i funkcje. Dlatego też obok kryteriów jakościowych wykorzystywane są kryteria ilościowe. Do najważniejszych zalet tych kryteriów należą łatwość ich wykorzystania oraz powszechna dostępność danych statystycznych koniecznych do klasyfikacji. Stosowanie ilościowej klasyfikacji przedsiębiorstw jest więc działaniem uprawnionym, lecz nie pozbawionym pewnych dylematów i problemów metodologicznych, na przykład³:

- doboru właściwych kryteriów (dotyczy to nie tylko ich liczby, struktury i konfiguracji, ale także przyjęcia odpowiedniego poziomu progów i granic krytycznych, po których przekroczeniu następuje zmiana klasyfikacji przedsiębiorstwa),
- szczegółowych rozwiązań w obszarze podstawowych kryteriów ilościowych (w przypadku zatrudnienia: wybór pomiędzy etatami lub osobami; wszyscy zatrudnieni czy też tylko zatrudnieni na podstawie umowy o pracę; uwzględnienie bądź nie pracujących członków rodziny właściciela; w przypadku wielkości finansowych: metody wyceny, zmienność cen aktywów, zasady amortyzacji majątku; w przypadku wielkości rynkowych: wpływ zewnętrznych i wewnętrznych czynników krótkookresowych).

Przykładem definicji małych przedsiębiorstw tworzonej wg kryteriów ilościowych jest jednolita formalna definicja tych jednostek określona

³ Na podstawie: P. Dominiak, *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

w rozporządzeniu Komisji Europejskiej⁴. Zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej warunkiem zaliczenia do MSP jest spełnienie dokładnie określonych kryteriów: obligatoryjnie kryterium dopuszczalnego zatrudnienia i kryterium niezależności od innych organizacji oraz fakultatywnie jednego z dwóch pozostałych: tzn. obrotu lub wysokości sumy bilansowej. Odzwierciedleniem tej definicji, obowiązkowej dla krajowych oraz wspólnotowych programów pomocowych dla MSP, w polskim systemie prawnym jest definicja przedsiębiorcy zawarta w ustawie o swobodzie gospodarczej⁵. W art. 104–105 ustawy wyróżnia się mikro i małe przedsiębiorstwa⁶. Każda z tych kategorii została scharakteryzowana przez wyodrębnione, takie same jak w rozporządzeniu Komisji Europejskiej, kryteria ilościowe. Kryterium wstępnym przy określaniu kategorii przedsiębiorstwa jest średnioroczne zatrudnienie, natomiast w przypadku pułapu dotyczącego rocznego obrotu lub całkowitego bilansu rocznego można wybrać jeden z nich. Oznacza to, że o ile zachowanie progu zatrudnienia jest obowiązkowe, o tyle przekroczenie jednego z pułapów finansowych nie powoduje utraty statusu przedsiębiorstwa. Definicja ta ma zdecydowanie mniejsze samodzielne znaczenie normatywne. W praktyce sprowadza się to do tego, że jeśli w odrębnym akcie prawnym ustawodawca nie odwołał się do tej definicji, wówczas nie kreuje ona w ramach ustawy żadnych norm prawnych. Ustawodawca rzadko odwołuje się w przepisach podatkowych do wskazanej definicji, co będzie miało znaczenie w rozważaniach przedstawionych w dalszej części artykułu.

W krajowych przepisach prawa podatkowego czy bilansowego pojawia się także pojęcie podmiotu gospodarczego funkcjonującego w mniejszym zakresie. Przykładem może być sformułowane w przepisach podatkowych określenie **małego podatnika**. W tym przypadku jednak nie chodzi o zdefiniowanie małego przedsiębiorstwa, ale zastosowanie kryterium określające podmioty, które mogą korzystać z pewnych ułatwień podatkowych. Mały podatnik w polskich przepisach podatkowych jest definiowany przez wielkość obrotów brutto, której nie może przekroczyć w skali roku. Małym podatnikiem – zgodnie z treścią art. 5a pkt 20 ustawy o podatku docho-

⁴ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 r., załącznik nr 1 do rozporządzenia, Dz.Urz. UE L 214 z 9 sierpnia 2008 r., s. 3.

⁵ Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. nr 173, poz. 1807, ze zm.

⁶ Mikroprzedsiębiorca to taki, który zatrudnia mniej niż 10 pracowników, osiąga roczne obroty nieprzekraczające 2 mln euro i/lub u którego suma bilansowa nie przekracza 2 mln euro. Mały przedsiębiorca to taki, który zatrudnia mniej niż 50 pracowników, osiąga roczne obroty nieprzekraczające 10 mln euro i/lub u którego suma bilansowa nie przekracza 10 mln euro.

dowym od osób fizycznych⁷, art. 4a pkt 10 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych⁸ oraz art. 2 pkt 25 ustawy o podatku od towarów i usług⁹ – jest podatnik, u którego wartość przychodu ze sprzedaży nie przekroczyła w poprzednim roku podatkowym wyrażonej w złotych kwoty odpowiadającej równowartości 1,2 mln euro¹⁰. Ponadto w ustawie o podatku od towarów i usług dodano drugi wymóg w przypadku prowadzących przedsiębiorstwo maklerskie, zarządzających funduszami powierniczymi, będących agentami, zleceniobiorcami lub innymi osobami świadczącymi usługi o podobnym charakterze, z wyjątkiem komisju¹¹.

Z przedstawionych wyjaśnień wynika, że pojęcia „mały podatnik” oraz „mały przedsiębiorca” nie są tożsame (odwołanie do dwóch różnych wartości: 1,2 mln euro oraz 2 mln euro). Przyjęta w prawie podatkowym definicja „małego podatnika” jest pojęciem węższym niż „małego przedsiębiorcy”, a zatem nie każdy mikroprzedsiębiorca będzie traktowany jako „mały podatnik”. Takie rozwiązanie należy ocenić negatywnie, ponieważ zakłóca spójność systemu prawnego. Podsumowując, mikro i małe przedsiębiorstwa stanowią bardzo różnorodną grupę. Zaliczane do tej grupy podmioty gospodarcze reprezentują wszystkie formy organizacyjno-prawne dozwolone w polskim prawie. Najczęściej spotykanymi w praktyce funkcjonowania małych przedsiębiorstw formami organizacyjno-prawnymi są: indywidualna działalność osoby fizycznej, spółki cywilne oraz osobowe spółki handlowe.

Wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą

Funkcjonowanie małych przedsiębiorstw osób fizycznych uzależnione jest w dużym stopniu od przepisów podatku dochodowego od osób fizycznych. W grupie tych przedsiębiorstw, uwzględniając poszczególne formy

⁷ Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 2012 r. poz. 361, ze zm.

⁸ Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2011 r. nr 74, poz. 397, ze zm.

⁹ Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz.U. z 2011 r. nr 177, poz. 1054, ze zm.

¹⁰ Przeliczenia kwot wyrażonych w euro dokonuje się według średniego kursu euro ogłaszanego przez NBP na pierwszy dzień roboczy października poprzedniego roku podatkowego, w zaokrągleniu do 1000 zł.

¹¹ Wartość otrzymanych prowizji lub innych postaci wynagrodzenia za wykonane usługi (wraz z kwotą podatku od towarów i usług) nie może w poprzednim roku podatkowym wynieść więcej niż równowartość 45 tys. euro.

zaprojektowane do opodatkowania dochodów z działalności gospodarczej, występuje nierzadko podatkowy dylemat decyzyjny. Przedsiębiorcy rozpoczynający oraz prowadzący działalność gospodarczą w Polsce mają bowiem możliwość wyboru formy opodatkowania dochodu spośród następujących form: zasad ogólnych wg skali progresywnej, zasad ogólnych wg skali liniowej, ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, karty podatkowej.

Podatnik decydując się na opodatkowanie według **zasad ogólnych** (podatek dochodowy płacony jest od rzeczywiście osiągniętego dochodu w rozumieniu podatkowym) może wybrać jedną z dwóch opcji podatkowych: opodatkowanie wg progresywnej, 2-stopniowej skali podatkowej (18 i 32%) lub liniowej skali podatkowej (19%).

Opłacanie ryczałtu zależy zaś od przychodu uzyskanego z działalności gospodarczej w przypadku **ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych** lub też od znamion zewnętrznych działalności przedsiębiorców (np. rodzaju działalności, liczby zatrudnionych) w przypadku **karty podatkowej**. Sytuację podatkową przedsiębiorcy determinuje więc nie tylko forma organizacyjno-prawna prowadzenia działalności¹², ale także rozmiar i rodzaje działalności. Należy pamiętać, że możliwość wyboru form opodatkowania – dotyczy to przede wszystkim ryczałtów podatkowych – jest uzależniona od spełnienia wielu szczegółowych przesłanek. Nie są to zatem formy dostępne dla wszystkich, na przykład dotyczą tylko wybranych rodzajów działalności, a ponadto istnieją pewne limity ograniczające możliwość ich wyboru przez osoby fizyczne¹³. Co ważne, decyzje dotyczące wyboru, a także zmiany formy opodatkowania podatnicy są obowiązani przekazać do właściwego urzędu skarbowego w terminie do 20 stycznia roku podatkowego. Decyzja ta jest wiążąca w zakresie obowiązku prowadzenia określonych urzędzeń księgowych (odpowiednia ewidencja do celów podatkowych) oraz wysokości płaconych podatków. Oczywiście jest, że wybór formy opodatkowania dochodu osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jako jednej ze strategii podatkowych przedsiębiorcy należy traktować jako decyzję dynamiczną. Warto zatem przed podejmowaniem stosownych decyzji związanych z podatkami dochodowymi rozważyć ich skutki finansowe. Dlatego też w przypadku zmiany sytuacji, np. wzrostu skali prowa-

¹² Przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą samodzielnie lub w formie spółki osobowej mają do wyboru zasady ogólne lub formy ryczałtowane. Jeżeli działalność jest prowadzona w formie spółki kapitałowej, to przedsiębiorca płaci podatek dochodowy od osób prawnych.

¹³ W ryczałcie od przychodów ewidencjonowanych jest to limit obrotów, a w karcie podatkowej – limit zatrudnienia.

dzionej działalności, zmiany rodzaju działalności, przedsiębiorcy powinni przeprowadzać ponownie analizę wyboru formy opodatkowania dochodu.

Karta podatkowa – ryczałt podatkowy dla prowadzących działalność gospodarczą w niewielkich rozmiarach

Karta podatkowa to przykład faktycznego podatku ryczałtowego, który charakteryzuje znaczne ograniczenie czynności związanych z prowadzeniem ewidencji podatkowej oraz nieskomplikowany sposób rozliczania się z fiskusem. Korzystanie z karty podatkowej wiąże się więc dla przedsiębiorców z dużymi ułatwieniami, takimi jak: zwolnienie z obowiązku prowadzenia ksiąg, składania zeznań podatkowych oraz wpłacania zaliczek na podatek dochodowy¹⁴. Przedsiębiorcy opłacając podatek dochodowy w formie karty podatkowej, nie ustalają także ani podstawy opodatkowania, ani wysokości zobowiązania podatkowego. Jest ona podawana w decyzji naczelnika urzędu skarbowego. W każdym kolejnym miesiącu przedsiębiorca płaci z góry określoną wysokość podatku. Stałość wymiaru podatku ustalonego przez naczelnika urzędu skarbowego w okresie roku może być dla podatnika zarówno pozytywna, jak i negatywna. Na pewno będzie postrzegane korzystnie przez przedsiębiorców oczekujących względnej stabilności. Zastosowanie stałej w ciągu roku podatkowej stawki kwotowej skutkuje tym, że forma ta generuje obciążenia podatkowe niezależnie od efektywności działalności gospodarczej. Ma to znaczenie dla motywowania przedsiębiorców do wzrostu dochodowości przedsięwzięć gospodarczych. Omawiane rozwiązanie nie będzie natomiast odpowiednie dla działalności nierentownej.

Małe przedsiębiorstwa funkcjonują na ogół na podstawie ograniczonych środków właściciela. Z punktu widzenia możliwości finansowania podstawowe znaczenie ma obciążenie podatkiem dochodowym, ponieważ zostaje im uszczuplona pewna wielkość, która mogłaby stanowić kapitał własny. Decydujący jest zatem, ze względu na ograniczoną dostępność do kapitałów obcych, zakres możliwości finansowania kapitałem własnym.

¹⁴ Podatnicy prowadzący działalność opodatkowaną w formie karty podatkowej obowiązani są natomiast wydawać rachunki i faktury stwierdzające sprzedaż wyrobu, towaru lub wykonanie usługi na żądanie klienta, a następnie przechowywać w kolejności numerów ich kopie w okresie pięciu lat podatkowych, licząc od końca roku, w którym wystawiono rachunek lub fakturę. Ponadto niektórzy z podatników zobowiązani są do prowadzenia ewidencji zatrudnienia oraz – w przypadku zatrudniania pracowników – karty przychodów pracowników.

W tym wypadku dla obliczenia wysokości podatku dochodowego stosuje się wyłącznie stawki kwotowe, ustalone w drodze decyzji przez urząd skarbowy. Odmienne przedmioty opodatkowania, którymi są akceptowane przez fiskusa prowadzone w niewielkim zakresie działalności gospodarcze, wymagają stosowania zróżnicowanych stawek. Porównując kartę podatkową z pozostałymi formami opodatkowania dochodu, zauważyć można mniej rozwiązań umożliwiających podatnikom wpływ na zakres samofinansowania. Szczególnie daje się odczuć to, że w razie braku podstawy opodatkowania podatnik nie może oddziaływać na wysokość podatku poprzez kształtowanie przychodów i kosztów (strategie dochodowe i kosztowe). Wzbudzają pewne kontrowersje wysokie stawki podatku w stosunku do osiągniętych wyników gospodarczych.

Przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania nie mogą być pozytywnie postrzegane przez opłacających ryczałt w postaci karty podatkowej z punktu widzenia możliwości zmniejszania ciężaru podatkowego, gdyż w porównaniu z innymi formami opodatkowania zakres korzystania z ulg podatkowych jest znacznie ograniczony (wyjątkiem są: składki na ubezpieczenia zdrowotne). Pewnym rozwiązaniem, w sytuacji oddziaływania podatnika na wysokość ciężaru podatkowego, jest ubieganie się o ulgi w konkretnych przypadkach (obniżki systemowe oraz uznaniowe). Wymaga to jednak dodatkowych działań ze strony podatnika, sprzecznych przecież z istotą tego podatku

Korzystanie z karty podatkowej wiąże się dla przedsiębiorców z dużymi ułatwieniami ewidencyjno-księgowymi. Karta podatkowa powinna stać się zatem narzędziem sprzyjającym rozwojowi małych przedsiębiorstw. Analizując dane z tabeli 1 prezentujące liczbę osób korzystających z karty podatkowej, zauważa się utrzymującą od lat tendencję malejącą.

Tabela 1. Liczba podatników karty podatkowej w latach 2004–2012

Rok	Liczba podatników	Tempo zmian (według bazy zmiennej w %)
2004	154 968	-
2005	145 171	-6,3
2006	136 242	-6,2
2007	130 190	-4,4
2008	127 299	-2,2
2009	126 562	-0,6
2010	122 883	-2,9
2011	117 911	-4,0
2012	112 975	-4,2

Źródło: na podstawie odpowiedzi Departamentu Podatków Dochodowych na zapytanie przesłane drogą elektroniczną w dn. 10 września 2013 r.

W badanym okresie liczba podatników karty podatkowej zmniejszyła się o ponad $\frac{1}{4}$. Powstaje zatem pytanie, dlaczego mimo wskazanych zalet systematycznie maleje liczba osób wybierających tę formę. Próbując wskazać czynniki odpowiedzialne za taki stan, należy zwrócić uwagę na niektóre konsekwencje wynikające z pewnych elementów konstrukcji karty podatkowej¹⁵.

Po pierwsze, problemem są dla niektórych zbyt wysokie obciążenia, których wysokość nie zależy od efektywności działalności, lecz od przyjętych w ustawie znamion zewnętrznych. W praktyce bywa więc tak, że w sytuacji osiągnięcia niewielkich dochodów bądź ponoszenia strat przez przedsiębiorców dochodzi do generowania znacznych obciążeń podatkowych. Ponadto w ustawie przewidziano możliwość zastosowania przez organ podatkowy podwyżek systemowych (w przypadku zatrudnienia kolejnych pracowników) oraz uznaniowych (gdy zachodzi przypuszczenie, że rozmiary prowadzonej działalności gospodarczej są niewspółmierne do wysokości obowiązującej stawki). Stałe wysokie obciążenie przewidziane dla niektórych działalności prowadzonych przez przedsiębiorców w dużych miastach i zatrudniających zespół ludzi, niezależnie od wysokości wygenerowanego dochodu, może być dla nich dotkliwie. Dotyczy to przede wszystkim podmiotów niezdolnych do ponoszenia nieproporcjonalnie wysokich obciążeń podatkowych, w sytuacji niekorzystnych wyników finansowych.

Po drugie, konieczność spełnienia określonych warunków, np. prowadzenie tylko jednego określonego w ustawie rodzaju działalności gospodarczej, utrzymywanie odpowiedniego dla danego rodzaju działalności stanu zatrudnienia, oznacza, że karta podatkowa może być oceniana jako rozwiązanie negatywnie wpływające na rozwój gospodarczy. Co ważne, ustawodawca w tym wypadku nie przyjął ograniczenia związanego z wielkością obrotów, a zatem stanowi to atut tej formy opodatkowania wówczas, gdy podatnicy prowadzący działalność mieszczącą się w warunkach określonych w ustawie, osiągają bardzo wysokie obroty, przy niskich kosztach i nie zatrudniają dużej liczby osób. W praktyce jednak, co wynika z wielu badań naukowych, trudno sobie wyobrazić rodzaje działalności niegenerujące znacznych kosztów.

Po trzecie, należy odnieść się również do mocno podkreślanych dla podatnika preferencji związanych z ewidencją podatkową. Rzeczywiście występuje tutaj zdecydowanie mniejsza ilość działań, jakie musi podjąć podatnik. Jednak mimo tego najbardziej zawężonego zakresu ewidencjonowanych informacji dla potrzeb podatku dochodowego, trzeba uwzględnić

¹⁵ Zob. także J. Ickiewicz, *Obciążenia fiskalne przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2009, s. 202–203.

także obowiązki wynikające z innych podatków, np. podatku od towarów i usług. Otóż od 2002 r. podatnicy opłacający kartę podatkową objęci są regulacjami ustawy VAT. Podatnik więc po przekroczeniu 150 tys. zł obrotu i tak jest obowiązany do rozliczania się z podatku od towarów i usług, a tym samym prowadzenia pełnej ewidencji na potrzeby tego podatku.

Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych – preferencyjna forma opodatkowania nie dla wszystkich przedsiębiorców

Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych to kolejna uproszczona forma opłacania podatku dochodowego skierowana przede wszystkim do osób prowadzących działalność gospodarczą¹⁶. W tym wypadku uproszczenie polega na tym, że ustalając podstawę opodatkowania, nie uwzględnia się kosztów uzyskania przychodów. Okazuje się jednak, że ten odmienny w porównaniu z zasadami ogólnymi sposób ustalania podstawy opodatkowania nie będzie korzystnym rozwiązaniem dla wszystkich podatników. Opłacanie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych również wiąże się z mniejszymi – w porównaniu z zasadami ogólnymi – obowiązkami ewidencyjnymi nałożonymi na podatnika. Zakres obowiązków ewidencyjno-księgowych jest jednak szerszy niż w karcie podatkowej¹⁷.

Ważnym warunkiem jest kwota przychodów podatnika osiągniętych w roku poprzednim, po przekroczeniu której traci on prawo stosowania ryczałtu jako formy opodatkowania¹⁸. W dyskusjach dotyczących funkcjonowania form ryczałtowych zwraca się uwagę, że właśnie przyjęcie limitu w takiej wysokości może wskazywać na dążenie do ograniczenia tej formy opodatkowania. Warto nadmienić, że największe zmiany dotyczące zakresu

¹⁶ Opodatkowaniu ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych mogą bowiem podlegać także przychody z tytułu najmu, podnajmu, dzierżawy, poddzierżawy lub innych umów o podobnym charakterze, jeżeli umowy te nie są zawierane w ramach prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej.

¹⁷ Podatnicy tego podatku są bowiem obowiązani prowadzić odrębnie za każdy rok podatkowy ewidencję przychodów, wykaz środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych dla składników o wartości jednostkowej przekraczającej 3,5 tys. zł, a także ewidencję wyposażenia, dla tych składników majątku, których wartość przekracza 1,5 tys. zł.

¹⁸ Do końca 2002 r. obowiązywał limit w złotych, waloryzowany o wskaźnik wzrostu cen artykułów konsumpcyjnych w trzech pierwszych kwartałach danego roku w porównaniu z takim samym okresem roku poprzedniego. Od 2003 r. limit uprawniający do korzystania z ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych ustalono na 250 tys. euro. Taki limit obowiązywał w okresie 2003–2007. Od 2008 r. został obniżony do 150 tys. euro.

podmiotowego podatku miały miejsce do 2003 r. (m.in. zniesienie obowiązkowego opodatkowania ryczałtem ewidencjonowanym przedsiębiorców, którzy nie przekroczyli limitu obrotów; wyłączenie możliwości opodatkowania tym podatkiem spółek osobowych prawa handlowego; umożliwienie korzystania z ryczałtu ewidencjonowanego osobom wykonującym wolny zawód; zmieniono mechanizm limitu uprawniającego do korzystania z ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych).

Tendencje zmian w liczbie podatników opodatkowanych ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych, osiągających przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej w latach 2004–2012 obrazują dane tabeli 2. W tym okresie (poza 2008 r. i 2010 r.) z każdym rokiem systematycznie zmniejszała się liczba podatników. Z danych wynika, że w 2012 r. w porównaniu z 2004 r. był to spadek o 5,7%.

Tabela 2. Liczba podatników ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych osiągających przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej w latach 2004–2012

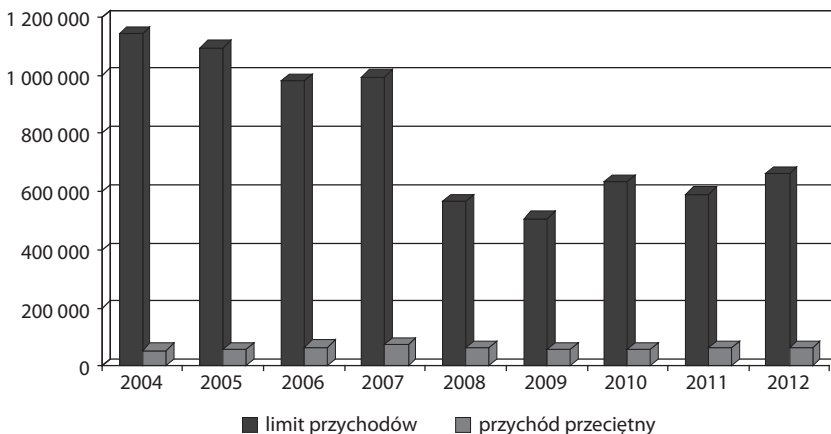
Rok	Liczba podatników	Tempo zmian (według bazy zmiennej w %)
2004	576 095	
2005	552 485	-4,1
2006	548 129	-0,8
2007	539 253	-1,6
2008	547 047	+1,4
2009	542 005	-0,9
2010	547 692	+1,1
2011	544 478	-0,6
2012	543 300	-0,2

Źródło: na podstawie danych z Ministerstwa Finansów, www.finanse.mf.gov.pl.

Próbując wskazać przyczyny utrzymującej się nieznacznej tendencji malejącej wśród podatników uzyskujących przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej, należy przeanalizować najpierw ograniczenia podmiotowe ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych¹⁹. Na wykresie 1 zestawiono limity ustawowe przychodów w ryczałcie od przychodów ewidencjonowanych oraz przeciętny poziom przychodów uzyskiwanych przez podmioty prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą.

¹⁹ Zob. także A. Żabiński, *Bariery w wykorzystaniu ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą* [w:] *Finanse przedsiębiorstwa*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2005.

Wykres 1. Limit przychodów uprawniający do korzystania z ryczałtu i przeciętne przychody podatnika prowadzącego działalność gospodarczą (w zł)

Źródło: jak pod tabelą 2.

Z danych przedstawionych na wykresie 1 wynika jednak, że limit ustawowych przychodów nie był głównym czynnikiem odpowiedzialnym za roczne zmniejszenie liczby podatników. Przedsiębiorcy w całym badanym okresie osiągnęli średnie przychody zdecydowanie mniejsze od limitów wyznaczonych przez ustawodawcę. Średnie przychody podatnika korzystającego z ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych wynosiły odpowiednio: 55 894,90 zł w 2004 r.; 58 549,80 zł w 2005 r.; 65 681,50 zł w 2006 r.; 74 499,50 zł w 2007 r.; 62 526,70 zł w 2008 r.; 56 058,20 zł w 2009 r.; 58 507,20 zł w 2010 r.; 63 859,80 zł w 2011 r. oraz 62 050,30 zł w 2012 r.²⁰. Relacja przeciętnych przychodów do ustawowych limitów wynosiła od 4,9% w roku 2004 do 11,1% w latach 2008–2009. Celowe wydaje się uzupełnienie, że także w okresie nieobjętym analizą (lata 1994–2003) przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania dotyczące limitu przychodów warunkującego możliwość korzystania z tej formy opodatkowania nie zatrzymały niekorzystnego trendu spadkowego liczby podatników²¹. Nie ma wątpliwości, że funkcjonujący cały czas, wyższy bądź niższy, ustawowy limit przychodów

²⁰ Na podstawie: *Informacja dotycząca ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych za lata 2004–2012*, Ministerstwo Finansów, www.finanse.mf.gov.pl.

²¹ W 1994 r. podatek ten opłacało 1 226 312 podatników, a w 2003 r. już tylko 616 948. Początkowo, gdy limit obowiązywał w złotych, corocznie był podwyższany (w 2002 r. wyniósł 499 460 zł). Raz nawet zdecydowano się na ustalenie jego wysokości

uprawnający do korzystania z ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych nie był główną barierą w wyborze tej formy opodatkowania²².

Przedmiot opodatkowania zryczałtowanym podatkiem dochodowym stanowi – jak już wspomniano – wysokość zrealizowanych przez przedsiębiorców przychodów. Oznacza to, że obowiązek podatkowy powstaje niezależnie od tego, jakim kosztem przychody te zostały osiągnięte. Wybierając zryczałtowany podatek dochodowy, należy zatem zwrócić uwagę na wysokość ponoszonych kosztów, czyli czy koszty związane z prowadzoną działalnością są wysokie, czy niskie? Ponieważ w konstrukcji tego podatku nie uwzględnia się żadnych kosztów związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą, należy zastanowić się, czy rzeczywiście to rozwiązanie – postrzegane jako przejaw preferencyjnego opodatkowania – oznacza również zmniejszenie ciężaru podatkowego?

Przedsiębiorca, podejmując decyzję o wyborze formy opodatkowania dochodu, powinien mieć świadomość określonych możliwości stosowania strategii, pozwalających na osiągnięcie optymalnej wysokości podatków. Specyficzne zasady opodatkowania przewidziane w ryczałcie od przychodów ewidencjonowanych oznaczają przecież – w porównaniu z zasadami ogólnymi – bardzo ograniczony zakres możliwości kształtowania podstawy opodatkowania, zawężony do strony przychodowej. Dlatego też dla przedsiębiorców, którzy ponoszą znaczne koszty związane z działalnością gospodarczą, wybór takiego opodatkowania nie będzie trafną decyzją.

Kredyt (kupiński, bankowy), obok kapitału właścicieli, stanowi jedno z najistotniejszych źródeł finansowania małych przedsiębiorstw. Dokonując wyboru źródła finansowania, należy także uwzględnić i podatkowe konsekwencje podjętej decyzji. Z rozważań dotyczących teorii kosztu kapitału wynika, że koszt kapitału pozyskiwanego z długu jest obniżany poprzez korektę odsetkowej tarczy podatkowej²³. Brak możliwości stosowania strategii kosztowej w podatku ryczałtowym pozbawia jednak przedsiębior-

w sposób administracyjny. W 2003 r. nastąpiła najważniejsza zmiana – równowartość 250 tys. euro (1 022 875 zł w 2003 r.).

²² Oczywiście przedstawione obliczenia dotyczą wyłącznie przedsiębiorców korzystających z ryczałtu. Średni poziom przychodów dla małych przedsiębiorstw w poszczególnych branżach może znacznie odbiegać od tych wielkości. Jeśli nawet uwzględni się limity przychodów w ryczałcie ewidencjonowanym, to i tak poziom przychodów nie powinien stanowić bariery w wyborze tej formy opodatkowania dla większości małych przedsiębiorstw.

²³ Zob. więcej P. Felis, *Podatkowe aspekty źródeł finansowania przedsiębiorstw* [w:] *Dylematy kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2009.

ców możliwości odniesienia korzyści podatkowych w sytuacji pozyskiwania kapitału z zewnętrznych źródeł finansowania. Cechą przedsiębiorstw małych, zwłaszcza mikroprzedsiębiorstw, funkcjonujących często jako firmy rodzinne, jest brak wyraźnej granicy między działalnością gospodarczą a gospodarstwem domowym. Przenikanie się tych sfer sprawia, że występuje zjawisko przerzucania kosztów gospodarstwa domowego do tych związanych z prowadzoną działalnością. Opodatkowanie dochodu w formie zryczałtowanej sprawia, że takie minimalizowanie obciążeń podatkowych jest niemożliwe.

Jednym z ważniejszych czynników kształtujących wysokość podatku należnego są stawki podatkowe. Ten element konstrukcji podatku wpłynął w większym stopniu na decyzje przedsiębiorców o wyborze tej uproszczonej formy opodatkowania niż wskazane do tej pory ograniczenia podmiotowe. W podatku tym obowiązują kilka stawek proporcjonalnych, zróżnicowanych w zależności od rodzaju działalności gospodarczej, z której generowane są przychody oraz ich poziomu rentowności. Stawki podatku zmieniały się w okresie funkcjonowania tej formy opodatkowania²⁴. Obecnie obowiązuje pięć stawek ryczałtu, zróżnicowanych w zależności od rodzaju wykonywanej działalności²⁵. Wysokość stawek – uwzględniając sposób ustalenia podstawy opodatkowania – jest wysoka. Przedsiębiorcy mają wątpliwości,

²⁴ W 1994 r. podatek wynosił od 2,5%, przez 5% do 7,5% przychodów. W 1995 r. stawki podwyższono odpowiednio do 3%; 5,5% oraz 8,5%. W latach 1996–1998 obowiązywały najwyższe stawki i wynosiły odpowiednio: 3,3%; 6% oraz 9,5%. Kolejne zmiany, tym razem ich obniżenia, dokonano w następnym roku, co sprawiło, że w okresie od 1999 r. do chwili obecnej stawki kształtują się na poziomie 3%; 5,5% oraz 8,5%. Od 2003 r. wprowadzono dodatkowe stawki podatku w wysokości 10%; 17% oraz 20%.

²⁵ • 20% – przychody związane z wykonywaniem wolnego zawodu zdefiniowanego w ustawie o zryczałtowanych podatkach,

• 17% – przychody ze świadczenia określonych, wskazanych przez ustawodawcę, usług, np. reprodukcji komputerowych nośników informacji, pośrednictwa sprzedaży niektórych pojazdów mechanicznych, pośrednictwa w handlu hurtowym, hotelowych, wynajmu i dzierżawy niektórych pojazdów mechanicznych, pozyskiwania personelu, turystycznych, utrzymywaniu porządku w nieruchomościach, fotograficznych, pomocy społecznej,

• 8,5% – przychody z działalności usługowej, gastronomicznej (w zakresie sprzedaży napojów o zawartości alkoholu powyżej 1,5%), świadczenia usług wychowania przedszkolnego, z działalności polegającej na wytwarzaniu przedmiotów z materiału powierzonoego przez zamawiającego, z tytułu prowizji uzyskanej przez komisantów, prowizji uzyskanych przez kolportera prasy, wynajmu mieszkań i lokali,

• 5,5% – przychody z działalności wytwórczej, robót budowlanych, przewozów ładunków taborem samochodowym o ładowności powyżej 2 ton, z uzyskiwanej prowizji z działalności handlowej od sprzedaży jednorazowych biletów komunikacji miejskiej,

czy rzeczywiście ich poziom jest wynikiem szczegółowych analiz, w których wykorzystywane są bieżące dane na temat osiągniętej rentowności z poszczególnych rodzajów działalności gospodarczej.

Analizując strukturę przychodów opodatkowanych według określonych stawek adekwatnych do źródeł uzyskiwanych przychodów w latach 2004–2012, można zauważyć, że zdecydowanie największe przychody pochodzi z działalności opodatkowanej trzema podstawowymi stawkami, czyli 3%; 5,5% i 8,5% (tabela 3).

Tabela 3. Struktura przychodów podatników uzyskujących przychody z pozarolniczej działalności gospodarczej w latach 2004–2012 (w %)

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
wg stawki 3%	33,79	31,12	29,13	27,34	24,12	25,28	24,71	23,53	23,37
wg stawki 5,5%	43,69	45,91	47,02	50,36	51,08	49,28	49,83	51,25	50,20
wg stawki 8,5%	22,04	22,49	23,39	21,68	24,28	24,89	25,07	24,82	26,03
wg stawki 10%	0,03	0,03	0,05	0,22	0,06	0,06	0,06	0,05	0,04
wg stawki 17%	0,38	0,35	0,31	0,27	0,29	0,29	0,30	0,32	0,33
wg stawki 20%	0,06	0,08	0,09	0,11	0,15	0,19	0,02	0,02	0,02
wg stawek określonych przez organ podatkowy	0,01	0,02	0,01	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Źródło: jak pod tabelą 2.

Zmiany struktury przychodów podatników ryczałtu w rozpatrywanym okresie były stosunkowo niewielkie. W tej strukturze wiodącą rolę odgrywa działalność opodatkowana stawką 5,5% (głównie wytwórcza i budowlana). Jej średni udział stanowił ok. 49% ogółu przychodów podlegających opodatkowaniu ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych. Drugie były przychody osiągnięte z działalności gastronomicznej i handlowej – średnio 27% udział w przychodach ogółem. Z kolei z działalności opodatkowanej stawką 8,5% (usługi) było to średnio prawie 24%. Szczegółowe dane o grupach podmiotów prowadzących działalność gospodarczą opodatkowanych tymi trzema stawkami zawierają tabele 4 i 5.

znaczków do biletów miesięcznych, znaczków pocztowych, żetonów i kart magnetycznych do automatów,

- 3% – przychody z działalności handlowej, gastronomicznej (z wyjątkiem sprzedaży napojów o zawartości powyżej 1,5% alkoholu), ze świadczenia usług związanych z produkcją zwierzęcą, z działalności rybaków morskich i zalewowych w zakresie sprzedaży ryb.

Tabela 4. Przychód osiągnięty przez wybrane grupy podmiotów opodatkowanych ryczałtem w latach 2004–2012 (w tys. zł)

Lata	Przychód z działalności:		
	gastronomicznej i handlowej	wytwórczej i robót budowlanych	usługowej
2004	10 879 120	14 069 509	7 096 404
2005	10 068 044	14 849 455	7 275 068
2006	10 488 664	16 928 064	8 419 273
2007	10 984 883	20 232 306	8 709 294
2008	8 249 989	17 472 056	8 304 032
2009	7 680 527	14 973 377	7 562 682
2010	7 917 696	15 965 742	8 033 476
2011	8 182 085	17 820 138	8 629 415
2012	7 913 044	16 998 555	8 814 906

Źródło: jak pod tabelą 2.

Przyczyn zmian w wysokości przychodów osiągniętych przez podatników ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych można doszukiwać się przede wszystkim w ogólnej sytuacji gospodarczej kraju i zagranicy. Przychody w cenach bieżących osiągnięte przez podmioty prowadzące działalność gastronomiczną i handlową opodatkowaną ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych zmniejszyły się w badanym okresie o 27,3%. Systematycznie malała także liczba podatników, których działalność gospodarcza opodatkowana jest 3% stawką. Przychody z działalności usługowej wykazały w 2012 r. znaczny, bo ponad 24% wzrost w porównaniu z 2004 r. Minimalnie zwiększyła się również liczba podatników. Faktem jest jednak, że zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności działalność usługowa obejmuje wiele rodzajów świadczonych usług, stąd potencjalnie możliwość większej liczby przedsiębiorców wybierających ryczałt ewidencjonowany. Przy analizie zmian dotyczących tej grupy, widoczne jest znaczne pogorszenie w okresie 2008–2009. Skutki spowolnienia gospodarczego w Polsce przekładały się zatem także na sytuację finansową przedsiębiorców świadczących usługi opodatkowane ryczałtem. Przychody z działalności wytwórczej i robót budowlanych rosły sukcesywnie od 2004 r., osiągając najwyższą wartość w 2007 r. (wzrost o prawie 44%). W 2008 r. nastąpił znaczny ich spadek, który pogłębił się jeszcze w 2009 r. W tym przypadku najbardziej jest widoczna zależność pomiędzy koniunkturą gospodarczą a sytuacją ekonomiczno-finansową przedsiębiorstw. Kumulacja niekorzystnych zjawisk, czyli kryzysu finansowego oraz zahamowanie *boomu* budowlanego, wpłynęła na zmniejszenie zapotrzebowania na tego rodzaju usługi. Jednocześnie w badanym okresie liczba podatników uzyskujących przychody

z działalności gospodarczej w zakresie budownictwa cały czas wzrastała, chociaż w końcowym okresie (lata 2010–2011) nie tak intensywnie. W roku 2008 w porównaniu z 2007 r. liczba podatników zwiększyła się aż o 13 442 osoby, ale w 2011 r. w odniesieniu do roku poprzedniego już tylko o 1024 osoby. W ostatnim roku nastąpiło zmniejszenie liczby podatników do 178 683 osób (o 3016 osób w porównaniu z 2011 r.).

Tabela 5. Liczba podatników w poszczególnych grupach podmiotów opodatkowanych ryczałtem w latach 2006–2012

Lata	Liczba podatników osiągających przychody z działalności:		
	gastronomicznej i handlowej	wytwórczej i robót budowlanych	usługowej
2006	200 384	151 012	186 277
2007	189 778	163 855	182 606
2008	182 561	177 297	181 805
2009	177 837	178 302	180 129
2010	176 650	180 675	186 881
2011	173 036	181 699	188 616
2012	167 449	178 683	188 987

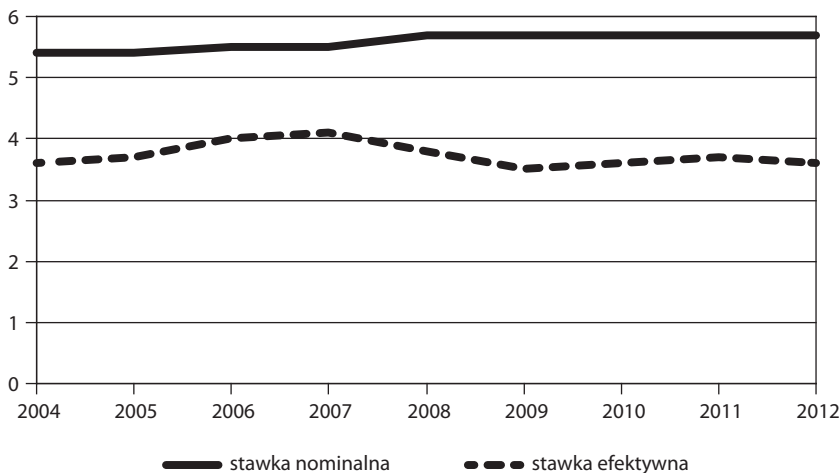
Źródło: jak pod tabelą 2.

Oprócz spowolnienia gospodarczego za ważną przyczynę w obniżaniu się liczby podatników ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, a także przychodów, od których płacono podatek zryczałtowany, można uznać zwiększenie atrakcyjności opodatkowania dochodów na zasadach ogólnych. W 2009 r. wraz z obniżką stawki podatkowej do 18% w pierwszym progu podatkowym zwiększono go do poziomu dochodu wynoszącego 85 528 zł. Analizując czynniki wpływające na kształtowanie się ryczałtu płaconego przez osoby fizyczne prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, nie można zapominać o możliwości zastosowania fakultatywnego opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych według 19% skali liniowej. Ważnym elementem opodatkowania w obu przypadkach jest możliwość uwzględnienia kosztów uzyskania przychodów. Dzięki temu podatnik płaci podatek od osiągniętego dochodu podatkowego, a nie tak jak w przypadku ryczałtu ewidencjonowanego od przychodu.

Na koniec rozważań o elementach konstrukcyjnych warto jeszcze zwrócić uwagę na poziom przeciętnego obciążenia nominalnego i efektywnego przychodu brutto ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych (wykres 2). W 2004 r. przeciętne nominalne obciążenie przychodu ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych wynosiło 5,4%, w 2012 r. było to 5,7%. Oznacza to wzrost poziomu obciążenia o 5,6%. Wpłynęła na to zmiana

struktury przychodów opodatkowanych według różnych stawek, a dokładniej zwiększenie się udziału przychodów opodatkowanych według wyższych stawek w ogólnej kwocie przychodu. Natomiast w latach 2004–2012 nie zmienił się poziom przeciętnego efektywnego obciążenia przychodu ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych. Należy jednak odnotować większe zróżnicowanie tej tendencji. Do 2007 r. można zaobserwować rosnącą z roku na rok wysokość przeciętnego efektywnego obciążenia, w latach 2008–2009 nastąpił jego spadek, a następnie od 2010 r. – stopniowy wzrost, i w 2012 r. ponownie jego obniżenie. Obserwowane zmiany mogą wskazywać na większe bądź mniejsze wykorzystanie dopuszczonych prawem preferencji podatkowych, tj. odliczeń od przychodu (przede wszystkim składek na ubezpieczenie społeczne) oraz od ryczałtu (składki na ubezpieczenia zdrowotne). Różnica pomiędzy nominalnym poziomem obciążenia ryczałtem a poziomem efektywnym w latach 2004–2007 zmniejszyła się z 1,8 pkt proc. do 1,4 pkt proc. Natomiast w 2009 r. wzrosła do 2,2 pkt proc., a w 2012 r. wynosiła 2,1 pkt proc.

Wykres 2. Przeciętne nominalne i efektywne stawki ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych z pozarolniczej działalności gospodarczej w latach 2004–2012 (w %)

Źródło: jak pod tabelą 2.

Szczegółowe rozwiązania w podatku dochodowym od osób fizycznych przewidziane dla podmiotów mających status małego podatnika

W ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych zawarto kilka regulacji adresowanych do podmiotów gospodarczych, które spełniają kryteria małego podatnika. Do rozwiązań tych należy wprowadzenie jednorazowej amortyzacji oraz rozliczeń (zaliczek) kwartalnych.

Mali podatnicy oraz przedsiębiorcy rozpoczynający działalność mogą w roku podatkowym jednorazowo odpisać w koszty środki trwałe do łącznej wysokości 50 tys. euro²⁶. Ten preferencyjny, w stosunku do pozostałych, sposób dokonywania odpisów amortyzacyjnych stanowi pomoc *de minimis* udzielaną w zakresie i na zasadach określonych w aktach prawa wspólnotowego. Jeżeli więc przedsiębiorca skorzysta z tego rozwiązania, wówczas o taką kwotę zmniejszy się limit pozostałej pomocy publicznej. Zdaniem niektórych ekonomistów może to w praktyce istotnie ograniczyć liczbę przedsiębiorców korzystających z jednorazowej amortyzacji²⁷.

Zwróćmy uwagę na konsekwencje kształtowania odpisów amortyzacyjnych z punktu widzenia sterowania nadwyżką finansową. Otóż, przyspieszone odpisy amortyzacyjne powodują efekt odroczenia opodatkowania w wyniku szybszego uznania ceny nabycia lub kosztów wytworzenia majątku za koszty podatkowe. Oczywiście suma odpisów amortyzacyjnych się nie zmieni, ponieważ odpowiada ona wartości początkowej nabytych lub wytworzonych środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych. Stosowanie amortyzacji przyspieszonej jest jednak z punktu widzenia maksymalizacji nadwyżki finansowej korzystne. Ze względu na inny rozkład w czasie odpisów amortyzacyjnych wartość bieżąca płaconego podatku dochodowego będzie maleć. W sytuacji przesunięcia dochodu w czasie powstają okresowe różnice w obciążeniu podatkowym, prowadzące

²⁶ Jednorazowa amortyzacja dotyczy zarówno nowych, jak i używanych środków trwałych z grup 3–8 Klasyfikacji Środków Trwałych, w tym maszyn, urządzeń i środków transportu, z wyłączeniem samochodów osobowych. Od następnego roku podatkowego podatnicy dokonują odpisów amortyzacyjnych według metody degresywnej lub liniowej, przy czym suma odpisów amortyzacyjnych, w tym dokonanych w pierwszym roku podatkowym, nie może przekroczyć wartości początkowej środków trwałych.

²⁷ Zob. J. Ickiewicz, *Niektóre strategie podatkowe i parapodatkowe jako specyficzne źródło i formy finansowania małych przedsiębiorstw* [w:] *Harmonizacja rynków finansowych i finansów przedsiębiorstw w skali narodowej i europejskiej*, A. Bogus, M. Wypych (red.), Difin, Warszawa 2007, s. 442.

do oszczędności (tzw. podatkowy efekt odsetkowy)²⁸. W efekcie regulacja zwiększonego odpisu amortyzacyjnego wpływa pozytywnie, przede wszystkim w przedsiębiorstwach generujących dochód podatkowy, na rentowność netto. Jest to szczególnie ważne dla małych przedsiębiorstw ze względu na trudną dostępność i wysoki koszt funduszy pożyczkowych.

Zwiększony koszt podatkowy w wyniku wysokiego jednorazowego wprowadzenia w ciężar kosztów odpisów amortyzacyjnych nabytych dóbr inwestycyjnych może poprawiać płynność finansową małych przedsiębiorców. Należy uwzględnić także jego wpływ na ryzyko podmiotu realizującego inwestycję oraz ryzyko konstrukcji podatku. W pierwszym przypadku możemy mówić o pozytywnym oddziaływaniu ze względu na możliwość ograniczania długookresowego ryzyka realizowanych projektów inwestycyjnych, co wynika z wcześniejszego zwrotu poniesionych nakładów inwestycyjnych. W drugim zaś rozpatrujemy w płaszczyźnie materialnej, która odnosi się do przepisów konstruujących jednorazowe odpisy amortyzacyjne. Można przyjąć, że ze względu na jasno sformułowane przepisy podatek nie będzie narażony na ryzyko zakwestionowania określonego działania przez władze skarbowe, a tym samym na poniesienie ewentualnych kosztów dotyczących błędnego określenia kwoty podatku dochodowego.

Analizując oszacowane wartości preferencji występujące w podatku dochodowym od osób fizycznych w obszarze wsparcia „Gospodarka”, należy stwierdzić, że jest to jedna z ważniejszych preferencji podatkowych. Jej wartość oszacowano w latach 2009–2010 na kwotę 258 mln zł każdego roku, a w 2011 r. na kwotę 150 mln zł. Spośród pozostałych preferencji, których wartość udało się określić w tym obszarze, większe możliwości pomniejszenia należnego podatku dochodowego od osób fizycznych odnotowano w pozycji „Rozliczenie straty z lat ubiegłych”. Co ciekawe, wartość tej preferencji w podatku dochodowym od osób fizycznych jest w poszczególnych latach dwu-, trzykrotnie wyższa niż w podatku dochodowym od osób prawnych²⁹.

Mali podatnicy mają możliwość wpłacania zaliczek kwartalnych na podatek dochodowy³⁰. Rozpatrywane regulacje są korzystne dla małych

²⁸ Zob. M. Jamróży, *Podatkowe zachęty inwestycyjne dla przedsiębiorców* [w:] *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Finanse przedsiębiorstw*, S. Wrzosek (red.), Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław, 2011, s. 578.

²⁹ *Preferencje podatkowe w Polsce*, raport Ministerstwa Finansów, załącznik B: *Wartość preferencji podatkowych*, Warszawa 2012.

³⁰ Podatnik wpłaca zaliczki w terminie do 20 dnia każdego miesiąca następującego po kwartale, za który jest wpłacana zaliczka. Natomiast zaliczka za ostatni kwartał roku podatkowego jest wpłacana w terminie do 20 dnia pierwszego miesiąca następnego roku

przedsiębiorstw głównie ze względu na wrażliwość na kwestie płynności finansowej. Stosując kwartalny tryb rozliczeń z podatku dochodowego przedsiębiorca, przez korzystniejsze dopasowanie terminów wymagalności należności do terminów zapadalności zobowiązania podatkowego, może poprawić swoją sytuację finansową. Wybór takiego rozwiązania może się okazać także korzystny ze względu na ograniczenie częstotliwości czynności związanych z rozliczaniem podatku dochodowego, dzięki czemu podatnik oszczędza czas. Jednakże nie wynika z tego znaczne obniżenie kosztów. Obecnie ewidencja związana z podatkiem dochodowym w zdecydowanej większości przedsiębiorstw prowadzona jest komputerowo. Komputerowe systemy ewidencji podatkowej pozwalają przecież bez żadnych ograniczeń wygenerować niezbędną dokumentację podatkową za dowolny okres.

Kredyt podatkowy – ulga dla małych przedsiębiorców o nadmiernym rygoryzmie prawnym

Poza rozwiązaniami przedstawionymi w ustawach o podatku dochodowym od osób fizycznych, od osób prawnych oraz o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne należy także wspomnieć o przewidzianej dla małych przedsiębiorców w rozumieniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej uldze w postaci kredytu podatkowego. Preferencja polega na odroczeniu podatku za jeden rok i jego spłacie w pięciu następnych latach.

Oczekiwano, że regulacja kredytu podatkowego będzie motywować małe przedsiębiorstwa do podejmowania inwestycji. W praktyce jest to nieprawidłowo skonstruowana preferencja podatkowa, a podatnicy mają do czynienia z martwą literą prawa. Aby móc skorzystać z ulgi podatkowej, przedsiębiorca musi spełnić wiele warunków. Najpierw musi mieć kapitał, środki trwałe do prowadzenia działalności gospodarczej, przez rok płacić podatki i składki na fundusze parabudżetowe, utrzymywać na odpowiednim poziomie zatrudnienie, by skorzystać za rok lub dwa lata z odroczenia podatku. Można zatem wskazać na dwie grupy podmiotów, tzn. przedsiębiorstwa, które w ogóle nie spełnią ustawowych kryteriów, oraz te, spełniające wskazane przez ustawodawcę warunki, które będą musiały rozważyć,

podatkowego. Podatnik nie wpłaca zaliczki za ostatni kwartał, jeżeli przed upływem terminu do jej wpłaty złoży zeznanie i dokona zapłaty podatku. Podobnie jak w przypadku comiesięcznego opłacania wyliczonych zaliczek na podatek dochodowy są one płacone w wysokości ustalonej według przyjętej skali podatkowej, z uwzględnieniem faktycznie zapłaconych składek na ubezpieczenia społeczne i składki na ubezpieczenie zdrowotne (do wysokości 7,75% podstawy jej wymiaru).

czy ewentualne korzyści, jakie odniosą z tego tytułu, warte są ryzyka, biorąc pod uwagę, iż w okresie spłaty kredytu należy spełnić kolejną grupę warunków³¹. Trzeba dodać, że jeżeli podatnicy nie dotrzymają choćby jednego z warunków – tracą prawo do zwolnienia podatkowego, a ponadto jeśli nastąpiło to w okresie spłaty kredytu podatkowego – płacą podatek wraz z odsetkami za zwłokę.

Zwróćmy uwagę na to, że metoda spłaty kredytu podatkowego przez osoby fizyczne opodatkowane na zasadach ogólnych jest niezwykle podstępna. Otóż w kolejnych 5 latach podwyższony będzie dochód do opodatkowania lub zmniejszana strata (jeśli wystąpi) o 20% dochodu danego roku. Przy założeniu, że przedsiębiorstwo będzie się rozwijać i wykazywać coraz wyższy dochód, negatywnym skutkiem korzystania z tej ulgi będzie „przejście” do wyższego przedziału skali podatkowej. Ponadto kredytem podatkowym w podatku dochodowym od osób fizycznych objęty jest dochód, a nie – jak w przypadku podatku dochodowego od osób prawnych i ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych – podatek. To z kolei oznacza brak możliwości odliczeń. Może się więc okazać, że podatnik w przyszłości przy obowiązujących stawkach zwróci fiskusowi odroczony podatek z dużą nadwyżką.

Nie ma wątpliwości, że za pomocą kredytu podatkowego nie zrealizowano wyznaczonych celów związanych z pobudzeniem przedsiębiorczości i ograniczeniem bezrobocia. Według danych Ministerstwa Finansów skala wykorzystania tego rozwiązania była znikoma, z kredytu skorzystał tylko jeden podatnik podatku dochodowego od osób fizycznych i trzech podatników podatku dochodowego od osób prawnych³². Utrata dochodów budżetowych związana z przesunięciem wpływu w tytułu podatków była więc minimalna.

W wyniku przeprowadzonych rozważań można przyjąć za uzasadniony pogląd, że w przyszłości niewiele się zmieni i efektywność tej ulgi będzie w dalszym ciągu bardzo niska. Nie należy zatem w przypadku tego rozwiązania oczekiwać wzrostu nakładów inwestycyjnych pobudzanego impulsem podatkowym. To zaś może być argumentem dla przeciwników ulg podatkowych. Ponadto elementem obniżającym ocenę tego narzędzia podatkowego jest niespełnienie jednego z podstawowych kryteriów racjonal-

³¹ Na przykład: przychód z działalności gospodarczej średnio miesięcznie nie może być na poziomie niższym niż równowartość 1000 euro; ewentualne ograniczenie przeciętnego miesięcznego zatrudnienia może kształtować się na poziomie maks. 10% w stosunku do najwyższego przeciętnego zatrudnienia w roku poprzednim; nie może być ogłoszona upadłość podatnika, a także niemożliwa jest likwidacja działalności.

³² *Preferencje podatkowe w Polsce, raport Ministerstwa Finansów*, Warszawa 2010.

ności podatków, czyli prostoty konstrukcji norm regulujących³³. W związku z tym, że preferencja podatkowa jest kierowana wyłącznie do małych przedsiębiorstw, powinna cechować się szczególną prostotą konstrukcji³⁴.

Pozostałe preferencje mające szczególne znaczenie dla małych przedsiębiorstw

Wśród innych instrumentów podatkowych wspierania rozwoju przedsiębiorstw, przewidzianych w przepisach ustaw o podatkach dochodowych, mogących mieć znaczenie dla sektora małych przedsiębiorstw, należałoby wspomnieć przede wszystkim o rozliczeniu strat z lat ubiegłych oraz uldze na nowe technologie. Nieodłącznym elementem działalności przedsiębiorstw jest ryzyko związane z podejmowaniem i rozszerzaniem działalności gospodarczej.

Rozliczanie strat ma przede wszystkim ograniczać oraz kompensować ryzyko strat powstających w przedsiębiorstwach poszukujących nowych rynków, wdrażających innowacje, realizujących przedsięwzięcia inwestycyjne. Aby nie zniechęcać przedsiębiorstw do podejmowania działalności inwestycyjnej, a także nie narażać – co jest z tym związane – na utratę płynności finansowej, ustawodawca umożliwił przedsiębiorcom dzielenie ryzyka rozwojowego z budżetem. Patrząc na obowiązujące rozwiązania, łatwo zauważyć, że prawodawca pozostawił przedsiębiorcom pewną swobodę w określaniu wysokości straty, która może być odliczana od dochodu. Swoboda decyzyjna została ograniczona poprzez wskazanie, że:

- stratę pokrywa się z tego samego źródła dochodów,
- strata może być rozliczana w ciągu 5 kolejnych lat podatkowych,
- wysokość odliczenia w jednym roku nie może przekroczyć 50% straty.

Biorąc pod uwagę dane Ministerstwa Finansów³⁵ dotyczące możliwości odliczania strat z lat ubiegłych, można stwierdzić, że ten instrument podatkowy wykorzystywany jest zarówno przez duże podmioty gospodarcze, jak

³³ Regulacja jest skomplikowana w stopniu niewspółmiernym do celu, dla którego została uchwalona. Zawiera aż 11 ustępów, a w niektórych z nich jest po kilka punktów.

³⁴ Warunki te nie są dostosowane do małych przedsiębiorców rozpoczynających działalność gospodarczą, np. wymóg zatrudnienia 5 osób na podstawie umowy o pracę, zakaz prowadzenia działalności gospodarczej samodzielnie lub jako współnik spółki niemającej osobowości prawnej, a także przez małżonka w okresie 3 lat wstecz.

³⁵ *Preferencje podatkowe w Polsce, raport Ministerstwa Finansów*, Warszawa 2011, s. 35–44.

i małych i średnich przedsiębiorców. Przedsiębiorcy, będący podatnikami podatku dochodowego od osób fizycznych, mają możliwość odliczania straty, rozliczając się na zasadach ogólnych według progresywnej skali (PIT-36) oraz według skali proporcjonalnej (PIT-36L). W latach 2004–2010 przedsiębiorca odliczył przeciętnie ponad 12 tys. zł, w 2010 r. wartość ta przekroczyła 15 tys. zł. W poszczególnych latach skutkowało to dla podatnika proporcjonalną korzyścią od 1,2 tys. zł do 1,7 tys. zł. W wyniku analizy danych dotyczących struktury strat z lat ubiegłych za 2010 r., można zauważyć, że aż 44% globalnej wartości straty odliczyli podatnicy rozliczający się według 19% stawki podatku. Przedsiębiorcy ci odliczyli w sumie 824 mln zł, co skutkowało obniżeniem dochodów podatkowych o 106 mln zł. Odsetek podatników odliczających straty w podatku dochodowym od osób fizycznych jest w całym analizowanym okresie stabilny. Dla podatników rozliczających się na podstawie PIT-36 wynosi on ok. 2,5%, a dla podatników rozliczających się na podstawie PIT-36L ok. 4,5%. W przypadku drugiej grupy podatników nastąpił jednak wzrost udziału przedsiębiorców odliczających straty. Wydaje się, że regulacje podatkowe w zakresie rozliczania strat są dla określonej grupy przedsiębiorstw efektywnym narzędziem, pomagającym im przetrwać trudne lata działalności. Przedsiębiorstwa osób fizycznych charakteryzują się bowiem niskim wskaźnikiem utrzymania się, szczególnie w pierwszych latach prowadzenia działalności.

Ulga na nowe technologie to przykład instrumentu zachęcania przedsiębiorców do podejmowania określonych działań gospodarczych, przede wszystkim inwestycji w zakresie innowacyjności oraz nabywania lub wytwarzania nowych technologii. Polega na odliczeniu 50% wydatków poniesionych na nabycie nowych technologii. Ulga na nowe technologie może być atrakcyjnym instrumentem podatkowym, ponieważ:

- stanowi zachętę do nabywania i wdrażania nowych technologii, co przekłada się na wzrost konkurencyjności korzystających z niej przedsiębiorstw, które jednocześnie otrzymały możliwość odzyskania części wydatków inwestycyjnych w postaci odliczenia od podstawy opodatkowania,
- zwiększa efekt działania nieodsetkowych tarcz podatkowych, ponieważ skorzystanie z odliczenia wydatków od podstawy opodatkowania nie wywołuje zmian w wartości początkowej nowych technologii, a przedsiębiorca ma możliwość zaliczenia do kosztów uzyskania przychodów odpisów amortyzacyjnych dokonywanych od pełnej wartości nabycia nowej technologii.

Wydaje się jednak, że tego rodzaju podatkowa zachęta inwestycyjna została skierowana do dużych przedsiębiorstw. Zmniejszony dostęp do kapitału czy ograniczone możliwości finansowe małych przedsiębiorstw powodują, że większość małych przedsiębiorstw nie jest w stanie udźwignąć ciężaru wysokich nakładów koniecznych do nabycia innowacyjnych technologii. Potwierdzeniem mogą być dane Ministerstwa Finansów, z których wynika, że oszacowana na podstawie zeznań rocznych PIT wartość preferencji wyniosła w latach 2009–2011 zero złotych.

Szczegółowe rozwiązania w podatku od towarów i usług przewidziane dla podmiotów mających status małego podatnika

W ustawie o podatku od towarów i usług przewidziano dwa istotne rozwiązania dotyczące małego podatnika – metodę kasową i możliwość rozliczenia kwartalnego. W związku z tym, że VAT poważnie wpływa na płynność finansową przedsiębiorstw, kluczowe pozostają tryb i terminy jego rozliczania. Rozliczanie podatku od towarów i usług dokonywane jest za okresy miesięczne lub kwartalne. Ewentualne zakłócenia w zakresie finansów przedsiębiorstwa powstają w sytuacji wpływu środków za sprzedane towary i usługi po ustawowym terminie uiszczenia podatku, a także niezrealizowanej należności z tytułu opodatkowanej sprzedaży³⁶.

Stąd pozytywnie należy ocenić zmiany regulacji metody kasowej, ponieważ do końca 2012 r. polegała ona na tym, że obowiązek podatkowy powstawał z dniem uregulowania całości lub części należności, nie później niż 90 dnia, licząc od dnia wydania towaru lub wykonania usługi. W praktyce oznaczało to, że po 90 dniach funkcjonowała metoda memoriałowa. Zasada kasowa dotyczyła natomiast podatku naliczonego, ponieważ odliczać można było VAT tylko od zakupów w całości uregulowanych. Tego typu rozwiązania nie przyczyniały się do poprawy płynności finansowej małych przedsiębiorstw, a o to przecież chodziło ustawodawcy. Ponadto z wyborem metody wiązały się dodatkowe komplikacje wpływające na finanse tych podmiotów, np. niechęć dużych przedsiębiorstw do współpracy z małymi podatnikami, możliwość wpadnięcia w tzw. pułapkę kumulacji (zapłata wysokiego skumulowanego podatku należnego za dany okres roz-

³⁶ Więcej na temat pisze T. Famulska, *Zmiany w VAT w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej w aspekcie finansów przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2009, nr 546 (*Finanse 2009 – Teoria i praktyka. Finanse publiczne I*).

liczeniowy wynikającego zarówno z zaległości, jak i bieżących rozliczeń)³⁷. W wyniku zmian w ustawie o podatku od towarów i usług w art. 21 zniesiono limit 90 dni w przypadku współpracy z podmiotami będącymi również podatnikami VAT i wydłużono go do 180 dni dla podmiotów pozostałych. Ważne jest, że wdrożono pełną metodę kasową, co umożliwi bezpośrednie powiązanie środków pieniężnych pochodzących ze spływu należności ze zobowiązaniami z tytułu podatku od towarów i usług. Kolejna korzystna zmiana dotyczy momentu rejestrowania podatku naliczonego. Nowelizacja art. 86 ustawy o podatku od towarów i usług pozwala obecnie na obniżenie podatku należnego przez rejestrowanie podatku naliczonego proporcjonalnie do zapłaconej części faktury.

W przypadku drugiego rozwiązania, czyli przywileju rozliczania podatku kwartalnego, obowiązek podatkowy powstaje wg zasad ogólnych, a jedynie rozliczenie podatku następuje za okresy kwartalne³⁸. Ważne, że ustawodawca pozostawił małym podatnikom prawo wyboru: miesięczne lub kwartalne rozliczenie podatku od towarów i usług. Czynnikiem decydującym o ostatecznej ocenie będzie relacja podatku należnego do naliczonego. Rozliczenie w cyklach kwartalnych będzie korzystne dla przedsiębiorców, którzy wykazują stałą nadwyżkę VAT należnego nad naliczonym. W sytuacji odwrotnej – nie, bowiem okres rozliczeniowy wydłuża się z jednego miesiąca do kwartału, co sprawia, że zmienia się termin otrzymania zwrotu nadwyżki podatku. Dlatego też decyzja o rozliczaniu VAT kwartalnie powinna być poprzedzona dokładną analizą, tym bardziej że rezygnacja z rozliczania kwartalnego może nastąpić dopiero po upływie czterech kwartałów, za które składane są deklaracje kwartalne.

Podsumowując, można stwierdzić, że przedstawione regulacje mogą poprawić płynność finansową małych przedsiębiorstw. Rzeczywisty pomiar ich wpływu na finanse przedsiębiorstwa może być jednak dokonany wyłącznie w warunkach realnych dla poszczególnych podmiotów gospodarczych.

Podsumowanie

Z punktu widzenia przeprowadzonych rozważań znaczenia nabiera fakt, że małe przedsiębiorstwa mają bardzo ograniczony dostęp do źródeł

³⁷ Zob. P. Felis, *Wpływ podatku od towarów i usług na sytuację finansową małych i średnich przedsiębiorstw* [w:] *W stronę teorii i praktyki finansów*, J. Ostaszewski, M. Zaleska (red.), SGH, Warszawa 2006.

³⁸ Oczywiście również w przypadku metody kasowej mali podatnicy składają deklaracje podatkowe i rozliczają się za okresy kwartalne.

finansowania, co w rezultacie stanowi czynnik hamujący ich rozwój oraz proces internacjonalizacji. Posiadają one mniejszy kapitał, a w konsekwencji mają większe trudności w zbudowaniu przewagi konkurencyjnej. Budowanie przewagi konkurencyjnej może zapewnić konkurencyjne otoczenie podatkowe. Stało się to jeszcze bardziej istotne w wyniku postępującej globalizacji. Niewątpliwie istotnym zadaniem państwa staje się stworzenie jak najlepszych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, tak aby była ona zorientowana na trwały rozwój oraz zbudowanie przewagi konkurencyjnej. Przedsiębiorcy podkreślają, że ważną barierą rozwoju działalności gospodarczej jest system podatkowy.

Uważam jednak, że niemożliwe będzie – ze względu na oczywiste naruszenie zasady sprawiedliwości podatkowej – wprowadzenie takiego systemu podatkowego, w którym sektor małych przedsiębiorstw byłby zdecydowanie uprzywilejowany (np. obciążenie małych przedsiębiorstw niższą stawką podatkową, stosowanie selektywnych rozwiązań zmierzających do zmniejszenia obciążeń podatkowych dla małych przedsiębiorstw). Jakikolwiek specyficzne rozwiązania dla MSP muszą być ponadto zgodne z Traktatem o funkcjonowaniu UE w zakresie dozwolonej pomocy.

Dlatego też – jak słusznie podkreślają autorzy *Modelu podatkowego MSP* – doskonalenie systemu podatkowego dla małych przedsiębiorstw wymaga rozwiązań neutralnych z punktu widzenia sprawiedliwości podatkowej (konstytucyjnych zasad równości i powszechności opodatkowania) oraz pomocy publicznej³⁹. Można to zatem sprowadzić do następujących kierunków działań:

- uproszczenia procedur i zmniejszenia uciążliwości obowiązków podatkowych,
- stosowania jasnych i przejrzystych przepisów podatkowych, wprowadzanych z odpowiednią *vacatio legis*, dostosowanych do warunków prowadzenia działalności gospodarczej – poprawy jakości przepisów podatkowych powinni doświadczyć wszyscy podatnicy.

Należy dążyć do takiego stanu docelowego, aby obciążenia podatkowe i przepisy podatkowe były kosztowo neutralne dla przedsiębiorców. Konsekwencją tego kierunku reformy będzie zatem zmniejszenie kosztów stosowania przepisów podatkowych, dzięki czemu małe przedsiębiorstwa będą mogły zaoszczędzone środki przeznaczyć na cele inwestycyjne i strategiczne.

³⁹ *Model podatkowy MSP. Zasady opodatkowania małych i średnich przedsiębiorstw. Analiza, rekomendacje*, Rada Programowa PKPP Lewiatan, Warszawa 2013, s. 5 i n.

Zaprezentowane i przeanalizowane formy opodatkowania dochodów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, charakterystyczne dla małych przedsiębiorstw w znacznym stopniu determinują ich funkcjonowanie i rozwój.

W wyniku przeprowadzonych rozważań można przyjąć za uzasadniony pogląd, że sformułowanie jednoznacznej oceny form opodatkowania jest mało prawdopodobne, a co za tym idzie wskazanie jednego, konkretnego rozwiązania, oczekując, że będzie najlepszym i sprawdzającym się w każdej sytuacji, jest nierealne. Istotnymi elementami mającymi wpływ na podejmowane decyzje powinny być m.in. rodzaj i rozmiar prowadzonej działalności gospodarczej, proporcje przychodów i kosztów, wysokość i możliwości uzyskania dochodów z różnych źródeł, korzystanie z preferencji podatkowych. Nie bez znaczenia jest zatem fakt, kto podejmuje decyzję w tym zakresie i jakie są jego oczekiwania. Ważne jest, aby było to następstwem obiektywnych, wieloetapowych analiz konsekwencji konkretnego sposobu opodatkowania. Umożliwi to przedsiębiorcy zastosowanie narzędzi optymalizujących ich potencjał lub minimalizujących skutki nakładanych podatków.

Przedstawione rozważania miały również na celu zwrócenie uwagi na grupę czynników ograniczających wybór określonych form opodatkowania.

Karta podatkowa, jako najbardziej uproszczona forma opłacania podatku dochodowego, skierowana jest do małych przedsiębiorstw. Zgodnie z założeniami i oczekiwaniami ustawodawcy miała stać się ważnym narzędziem państwa we wspieraniu rozwoju drobnej przedsiębiorczości, a przez to wpływać na wzrost gospodarczy i promować zatrudnienie. Okazało się jednak, że ta forma opodatkowania w takim kształcie, w jakim obecnie obowiązuje, nie stanowi wystarczającego mechanizmu efektywnie wspierającego rozwój sektora małych przedsiębiorstw. Jaka więc powinna być przyszłość prezentowanej formy opodatkowania? Czy, przyjmując, że jest to najprostsza, a tym samym najmniej biurokratyczna forma, powinna być utrzymana i udoskonalona? Czy też należałoby z niej – jak postulują niektórzy⁴⁰ – zrezygnować? Zakładając, że w regulacjach karty podatkowej nic się nie zmieni, z dużym prawdopodobieństwem można przyjąć, że w dalszym ciągu liczba podatników będzie maleć. W rezultacie będą to zdecydowanie niszowe przepisy, przeznaczone dla niewielkiej grupy podatników.

⁴⁰ Zob. *Model podatkowy MSP, op. cit.* Autorzy opracowania proponują usunięcie w przyszłości tej formy opodatkowania z polskiego systemu podatkowego. Postulują jednak, aby zmiany następowały stopniowo, np. nowi podatnicy nie mogliby korzystać z tej formy, a dotychczasowi powinni mieć taką możliwość przez pewien okres (5 lat).

W moim przekonaniu konieczna jest zasadnicza zmiana formuły ryczałtu kwotowego (powiązanie z podatkiem VAT). Ponadto niezbędne jest prowadzenie badań nad kryteriami różnicowania wysokości obciążeń (bardziej precyzyjne uwzględnianie warunków finansowych, przy określaniu wysokości podatku), a także przeanalizowanie, uwzględniając realia gospodarcze, poziomów stawek kwotowych. Realizacja tych postulatów mogłaby – jak się wydaje – spowodować, że nowa formuła ryczałtu kwotowego odegra ważną rolę w systemie podatkowym małych przedsiębiorstw.

Nie podzielam natomiast poglądu w sprawie większego znaczenia drugiej ryczałtowej formy – ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych. Przede wszystkim nadużyciem byłoby twierdzenie, że ryczałt od przychodów ewidencjonowanych ma cechy ryczałtu podatkowego. Jeśli cechuje go uproszczenie zasad opodatkowania w stosunku do zasad ogólnych, to tylko w pewnych, wskazanych w artykule, aspektach. Nasuwa się refleksja, że wpływ na ewentualną pozytywną ocenę funkcjonowania ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych, formułowaną przez niektóre podmioty, mają głównie czynniki warunkujące wybór tej formy opodatkowania, czyli pewne indywidualne cechy przedsiębiorcy, takie jak: prowadzenie działalności gospodarczej obciążonej niskimi ryczałtowymi stawkami podatkowymi, niewielki udział kosztów działalności gospodarczej (głównie: zużycia energii, wynagrodzeń, kosztów ogólnozakładowych), duży wkład niematerialny właściciela. Jeżeli jednak koszty te są odpowiednio duże, podatek dochodowy na zasadach ogólnych będzie niższy od podatku zryczałtowanego.

Ponadto nie mniej ważnym kontrargumentem jest – zgodnie z teorią optymalnego opodatkowania – wybór takich podatków i taryfy opodatkowania, które minimalizowałyby zakłócenia rynkowe i podporządkowane by były celowi realizowanemu przez państwo. W literaturze podkreśla się, że to właśnie ryczałtowy podatek dochodowy jest nie tylko najbardziej korzystnym dla mechanizmu rynkowego, ale również odpowiednim instrumentem realizacji społecznej polityki państwa⁴¹. Dlatego też uważam, że koncepcja zlikwidowania podatku ryczałtowego w postaci ryczałtu ewidencjonowanego jest słuszna. Pozostawienie go sprawia, że będziemy mieć do czynienia z kolejnym, niekoniecznie udanym, funkcjonującym w polskim systemie podatkowym, podatkiem. Z kolei karta podatkowa mogłaby odegrać większą rolę w systemie podatkowym mniejszych przedsiębiorstw. Konieczne jest jednak wypracowanie kryteriów jej różnicowania, a także zapropono-

⁴¹ F. Grądalski, *Teoretyczne aspekty reformowania systemu podatkowego – zarys modelu referencyjnego dla Polski* [w:]: *O nowy ład podatkowy w Polsce*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2007, s. 55–56.

wanie odpowiednich stawek kwotowych. Wysokość płaconych podatków, ograniczających zakres samofinansowania, jest dla przedsiębiorców najważniejsza. Przyjęcie przez państwo właściwej wysokości obciążeń w karce podatkowej wzmocni przekonanie podatników, że ryczałt kwotowy jest podatkiem korzystnym z punktu widzenia aktywności gospodarczej.

Uważam, że w ustawie o podatku dochodowym od osób fizycznych nie zawarto wystarczających dla małych przedsiębiorstw zachęt do stymulacji rozwoju przedsiębiorczości. Ponadto poważnym mankamentem jest wiele wątpliwości interpretacyjnych, co powoduje obniżenie atrakcyjności – właściwych koncepcyjnie – narzędzi podatkowych. Podkreślimy jednak, że instrumenty podatkowe o charakterze stymulacyjnym są ważnym, ale nie najważniejszym czynnikiem.

Bibliografia

- Dominiak P., *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Famulska T., *Zmiany w VAT w Polsce po akcesji do Unii Europejskiej w aspekcie finansów przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2009, nr 546 (*Finanse 2009 – Teoria i praktyka. Finanse publiczne I*).
- Felis P., *Wpływ podatku od towarów i usług na sytuację finansową małych i średnich przedsiębiorstw* [w:] *W stronę teorii i praktyki finansów*, J. Ostaszewski, M. Zaleska (red.), SGH, Warszawa 2006.
- Felis P., *Podatkowe aspekty źródeł finansowania przedsiębiorstw* [w:] *Dylematy kształtowania struktury kapitału w przedsiębiorstwie*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2009.
- Grądalski F., *Teoretyczne aspekty reformowania systemu podatkowego – zarys modelu referencyjnego dla Polski* [w:] *O nowy ład podatkowy w Polsce*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2007.
- Ickiewicz J., *Niektóre strategie podatkowe i parapodatkowe jako specyficzne źródło i formy finansowania małych przedsiębiorstw* [w:] *Harmonizacja rynków finansowych i finansów przedsiębiorstw w skali narodowej i europejskiej*, A. Bogus, M. Wypych (red.), Difin, Warszawa 2007
- Ickiewicz J., *Obciążenia fiskalne przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2009.
- Informacja dotycząca ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych za lata 2004–2012*, Ministerstwo Finansów, 2013, www.finanse.mf.gov.pl.
- Jamróży M., *Podatkowe zachęty inwestycyjne dla przedsiębiorców* [w:] *Finanse – nowe wyzwania teorii i praktyki. Finanse przedsiębiorstw*, S. Wrzosek (red.), Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2011.

- Łuczka T., *Kapitał jako przedmiot gospodarki finansowej małego i średniego przedsiębiorstwa prywatnego*, Politechnika Poznańska, Poznań 1997.
- Model podatkowy MSP. Zasady opodatkowania małych i średnich przedsiębiorstw. Analiza, rekomendacje*, Rada Programowa PKPP Lewiatan, Warszawa 2013.
- Piasecki B., *Ekonomia i zarządzanie małą firmą*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Łódź 2001.
- Preferencje podatkowe w Polsce, raport Ministerstwa Finansów*, Warszawa 2010
- Preferencje podatkowe w Polsce, raport Ministerstwa Finansów*, Warszawa 2011.
- Preferencje podatkowe w Polsce, raport Ministerstwa Finansów*, załącznik B: *Wartość preferencji podatkowych*, Warszawa 2012.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, PARP, Warszawa 2011
- Żabiński A., *Bariery w wykorzystaniu ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych przez podmioty prowadzące działalność gospodarczą [w:] Finanse przedsiębiorstwa*, J. Ostaszewski (red.), SGH, Warszawa 2005.
- Ustawa z 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. z 2012 r. poz. 361, ze zm.
- Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. z 2011 r. nr 74, poz. 397, ze zm.
- Ustawa z 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz.U. nr 144, poz. 930, ze zm.
- Ustawa z 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz.U. z 2011 r. nr 177, poz. 1054, ze zm.
- Ustawa z 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. nr 173, poz. 1807, ze zm.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 r., załącznik nr 1 do rozporządzenia, Dz.Urz. UE L 214 z 9 sierpnia 2008 r., s. 3.